

באכילת מצה בליל א' של פסח*

א. גדרי "מצה עשירה"

א. במג"א סי' תע"א סק"ה במש"כ בשו"ע דקודם שעה עשירית מותר לאכול מצה עשירה, כ' המג"א בשם המהר"ל והב"ח דזהו רק בנילושה במי פירות ללא תערובת מים "אבל נילושה במ"פ עם מים יוצאים בה בשעת הדחק — וא"כ אסור לאוכלה בערב פסח".

והקשה עליהם המג"א מהא דמקשה בגמרא (פס' ל"ח ב) אהא דאמרינן תודה ודקיני נזיר יוצאים בהם (כשעשאו למכירה) והא מצה עשירה היא. ומשני דיש בהם רק קצת שמן, ע"כ אינם בגדר מצה עשירה, ולפי המהר"ל והב"ח דכל שיש בהם תערובת מים, גם אם היה שם שמן מרובה, מ"מ יוצא בה "מאי פריך דלמא מתני" מידי דביעבד יוצא בהם? אלא אפילו דיעבד לא יצא". עכ"ד.

ויוצא שלדעת המג"א מותר לאכול בער"פ מצה עשירה גם כשיש בה תערובת מים. ב. ויש לעיין בדבריו הרבה לענ"ד. וראשית נעיר, דלמרות שנראה מהמג"א שהמהר"ל והב"ח בחדא שיטה קאי להכשיר בשעה"ד מצה עשירה שיש בה גם מים, שיטות אלה, אליבא דאמת שונות הן, וכמו שיבואר בע"ה. דזה לשון המהר"ל (גבורות ה' פרק מ"ח)

ודוקא מצה גמורה אסור לאכול אותה (בער"פ) פי' מצה שיוצא בה לערב אבל מצה עשירה, שאין יוצא בה אין אסור לאכול — — — וכך פי' הרא"ש והטור. ועפ"י דרכים אלה אנו למדים, שמי שאין לו מצה גמורה כלל, כי אם מצה עשירה, אין מצוה כלל לאכול אותה, שאם היה מצוה לאכול מצה עשירה, כשאין מצה אחרת, היה אסור אפילו מצה עשירה לאכול, שהרי דאוי להיות יוצא בה, כשאין מצה אחרת.

ויש לדקדק ע"ז, כיון דכתיב בערב תאכלו מצות, ומצה עשירה מצה היא, שהרי כל המנחות באות מצה, והיו נילושות בשמן. וא"כ היכא דאין לו רק מצה עשירה, ולא יכול לקיים מצות לחם עוני, למה לא יקיים מצות מצה, לכל הפחות, ולפ"ז אפילו מצה עשירה אסור לאכול.

אמנם בודאי, הא מלתא נראה פשוט, אם אין שום מים במצה דבכה"ג לאו משום מצה עשירה בלבד אינו יוצא בה, רק משום דלא בא לידי חימוץ, ובודאי דמצה שאינה באה לידי חימוץ אינו יוצא בה כלל. וכה"ג בודאי שרי. ע"כ.

* ראה מאמרנו ב"ארשת" גליון ד' תשד"ס, בענין מצות בערב פסח

ג. תוכן דבריו, שבמצה עשירה יש לדון בה מצד שני פסולים: א', מצד שאין שם מצה אלא מה שבא לידי חימוץ, דמה"ט אמרינן (פסחים ל"ה א) דאין אדם יוצא י"ח באורז ודוחן וכיו"ב, משום שני: לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות — דברים הבאים לידי חימוץ אדם יוצא בהם ידי חובתו במצה, יצאו אלו שאינם באים לידי חימוץ.

וס"ל למהר"ל שאין הבדל בסיבה שבגללו אינה באה לידי חימוץ, אם הוא מצד מין הקמת עצמו, כגון אורז ודוחן וכו', או בגלל המשקה שנתערב בו הקמת, שבכל גווני, כיון שעכ"פ אינו יכול להחמיץ, לא קרינן ע"ז שם מצה.

(וזה כשיטת הרמב"ן בפ' כ"ש שהשיג על בעה"מ בסוגיא דלחם עוני (דף ל"ו א) שכ' שם בא"ד וז"ל " — — — שהרי הביאו בגמרא דברי ריב"ל שאין יוצאין ביום ראשון במצה עשירה כדברי ר"ע. ואם בלא מים תיפוק ליה משום שכל שאינו בא לידי חימוץ, אין יוצאין בו במצה". עכ"ל. והיינו דלזה אין צורך למעט מדין מש"נ לחם עוני דמגופיה דקרא דנאמר במצות, התנאי שייעשה מדבר שיכול לבא לידי חימוץ נפקא לן. אכן שיטת בעה"מ נראית שלא כן. ודו"ק).

ב) שבמצה נאמר "לחם עוני", וזה מוציא מצה שנילושה בשמן וכיו"ב שהיא מצה עשירה (פסחים ל"ו א).

ומחדש המהר"ל דיש נפ"מ רבה בין שני הנימוקים. שאם הפסול הוא משום שאין זו "לחם עוני", אכתי לא נפקע ממנה שם מצה, אלא שחסר בו תנאי נוסף שהוא "לחם עוני". ועל כן בלילה הראשון דיש בו מ"ע ד"בערב תאכלו מצות", כל שאוכל דבר שיש עליו שם מצה, שפיר מקיים בזה מ"ע זו, אע"פי שאינו מקיים מה שנאמר בזה "לחם עוני". על כן, אמנם כל עוד שיש לו מצה שהיא לחם עוני, ודאי שאין לו לקחת למצות הלילה מצה שאינה לחם עוני. אולם אם אין לו מצה שהיא גם "לחם עוני", לא ימנע מלקחת לצאת בה חובת היום, שהרי עכ"פ מקיים הוא המ"ע "בערב תאכלו מצות".

אכן זהו רק במצה שאין בה אלא החסרון של "לחם עוני" והוא כשנילושה עכ"פ עם קצת מים, שאמנם אין זה מקנה לה בגלל קצת המים תורת "לחם עוני", אבל עכ"פ שם מצה עליה שע"י מקצת המים שבעיסה ראוי היא להחמיץ, ע"כ שם מצה עליה. ולא כן אם לא היה שם רק שמן או מ"פ אחרים מבלי תערובת מים כלל, שאז אין עיסה זו ראויה להחמיץ כלל (וזה עפ"י המבואר בתוס' דף ל"ה ב ד"ה ומי) זו אין שם מצה עליה כלל "דומיא דאורז ודוחן", בזה גם בשעה"ד, היינו כשאין לו מצה אחרת, ג"כ אין שום ענין לקחת את זו בלילה הראשון של פסח, כי גם מצות, "בערב תאכלו מצות" אינו מקיים ע"ז. כמו שאין מקיימים המצוה ע"י מצת אורז ודוחן וכיו"ב.

ועפ"ז מסיק מהר"ל דהא דאמרינן דמותר לאכול בער"פ מצה עשירה, לאו בכל גווני דמצה עשירה מיירי, אלא דוקא במצה שנילושה ללא שום תערובת מים כלל. ואילו בשיש בהם קצת מים, כיון שראוי לצאת בה בלילה בשעת הרחק, היינו כשאין לו מצה אחרת, אסור לאכלה בער"פ.

ד. ולא כן הם דברי הב"ח, דז"ל שם:

— — — גם מש"כ הטור שם דמצה עשירה אין יוצאין בה, יש לדקדק ע"ז דמנא ליה הא, דהא דתניא בפ' כ"ש: ר"ע אומר מה ת"ל לחם עוני — פרט

לעיסה שנילושה בשמן יין ודבש, היינו דוקא בשאין בו מים, דכיון דאינו
בא לידי חימוץ אינו יוצא בה ידי חובת מצה. אבל כל שאר מצה עשירה,
שיש בה ג' כ מים, שבא לידי חימוץ, כיון דמצה היא יוצא י"ח בדיעבד,
והלכך אסור לאכלה נמי בער"פ מחצות ולמעלה. ע"כ.

חזינן לדעתיה שמפרש הא דיליף ר"ע לפסול מצה עשירה ממה שנאמר "לחם
עוני" אינו פסול נוסף על הפסול, שאינו ראוי להחמיץ, אלא הוא הוא הפסול הזה
עצמו, משום "דאינו בא לידי חימוץ". וצ"ל דס"ל דמקרא דנתמעט אורז ודוחן וכי
משום שאינם ראויים לידי חימוץ, אכתי לא היינו ממעטינן, אלא מיני הקמחים שמהם
נעשית העיסה, שממהותם שאינם באים לידי חימוץ, אבל לא היינו ממעטים אם
הקמח כשלעצמו ראוי להחמיץ, אילו היו באים עליו מים, אלא שבגלל משקה שבא
לתוכו אינו ראוי להחמיץ, זה לא היה מתמעט. ולזה בא הכתוב "לחם עוני" לפסול
מצה עשירה, דהיינו כשנילושה העיסה בשמן יין ודבש, ללמדנו שגם בכה"ג שאין
הסיבה שאינו מחמיץ בגלל סוג הקמח, אלא גם כשהסיבה היא בגלל המשקה שעשו
על ידה את העיסה, גם זהו בכלל הגריעותא של "אינו בא לידי חימוץ".

[ה. לכאורה ק' לשיטת הב"ח, דר"ע לא יליף מ"לחם עוני" פסול נוסף, אלא מרחיב
הפסול דאינו ראוי להחמיץ, דהנה שם בסוגיא (דף ל"ו א) מקשה על דברי ר"ע אלו
מברייתא דנאמר שם משמו של ר"ע שלש עיסה ביין שמן ודבש לר"א ור' יהושע
"ולא אמרו לי דבר". והרי ברייתא זו שנחלקו ר"ג ורבנן בלש עיסה ביין שמן ודבש
שלד"ג תשרף מיד, שא"א להזהר בה שלא תחמיץ ואילו לרבנן תאכל. והרי כאן
המדובר על כרחך בנילושה בתערובת מים, שהרי כפי שהעלו התוס' והוכיחו דבריהם
(דף ל"ה ב' הנ"ל) עיסה שנילושה במי פירות ללא תערובת מים, אינה ראויה להחמיץ
כלל, א"כ פלוגתייהו דר"ג ורבנן, דעלה קאי גם ר"ע, המדובר בעיסה שהיה בה
תערובת מים, שע"כ ראויה היא להחמיץ. ומאי קושיא היא לפי הב"ח, הרי אין
הנידונים דומים, דר"ע הפוסל משום "לחם עוני" הוא בשנילושה ללא תערובת מים
"דאינו בא לידי חימוץ". ואילו הא דר"ע דברייתא דנחלקו בה ר"ג וחכמים המדובר
בשה"י שם תערובת מים. ותמוהים מאד דברי הב"ח.

וני' דהב"ח פירש הסוגיא כדעת רש"י שם (בניגוד לדעת התוס' הנ"ל שדחו שיטת
רש"י) שמפרש המדובר בשאין בו תערובת מים. וצ"ל דס"ל לרש"י דאיכא פלוגתא
דתנאי בהא מילתא אי מ"פ בלי מים מחמיצים, דר"ג ס"ל דראויים להחמיץ, וזה
כדעת אב"י להלכה (להלן דף מ' א), ולדידי' פלוגתתם דר"ג וחכמים אינה אלא אם
ניתן להשמד שלא תחמיץ או לא. (ורבא דפליג עליה דאב"י התם י"ל דמפרש דרבנן
פליגי על יסוד דבריו של ר"ג וס"ל דבלי תערובת מים אינו ראוי להחמיץ כלל. וע"ז
מתחייחסים דברי ר"ע, כשלא הי' שם שום תערובת מים. וע"כ שפיר הקשה דר"ע
אר"ע.)

אמנם כן, לפ"ז תמוה מהו זה שהקשה בדעת הטור, הרי פשוט דהטור נוקט בשיטת
התוס', דר"ע, וכן ר"ג וחכמים כולם דנים על מצה שנילושה במ"פ בתערובת מים.
ומכאן שגם ר"ע דמיעט מקרא "לחם עוני" מצה עשירה, בכה"ג מיירי שראוי
להחמיץ, וא"כ בהכרח שהוא פסול מצד עצמו, ולא מצד שאינו ראוי להחמיץ. וצ"ע
[ב].

ו. מסקנת הדברים, דהמהר"ל והב"ת, אם כי שניהם מסיקים לאיסור המצה בערב פסח, גם במצה עשירה, כל שהי' תערובת מים, אך נימוקיהם שונים:
לפי המהר"ל, במי פירות בתערובת מים, ידי מצה יצא, ידי "לחם עוני" לא יצא, והכל מן התורה, ואין כאן הבדל בין לכתחלה לדיעבד, שאם יש לו מצה אחרת, ודאי חייב הוא מן התורה לקחת מצה שיש בה גם משום "לחם עוני", אולם, כשאין לו מצה אחרת, מצות עשה לקחת מצה זו, שהרי מקיים על ידה מצות "בערב תאכלו מצות", ומה שאינו מקיים הא' ד"לחם עוני" — אנוס הוא.

ואילו לפי הב"ת דמחלק בין לכתחלה לדיעבד, הוא משום דס"ל דמן התורה כל שיש שם תערובת מים, והרי זה בא לידי חימוץ, יוצא בזה ידי חובתו, ורק מדרבנן אמרינן, כיון שאינו בא לידי חמץ גמור, רק חמץ נוקשה (כדכתבו החוס' שם) אינו יוצא אלא בדיעבד, ולא נתמעט מן התורה אלא מ"פ בלי תערובת מים, ומטעם שבכה"ג אינו בא לידי חימוץ.

ז. ולפי המבורר נראה לתרץ שיטות אלה ממה שהשיג עליהם המג"א ודחה דבריהם, וזה ממה שהקשו בגמרא בלחמי תודה ורקיני נזיר, איך יכול לצאת על ידם מ"ע דמצה, דהרי מצה עשירה היא. והקשה עליהם, דהרי י"ל כוונת הדברים היא שיוצא בדיעבד.

אכן להאמור, הרי למהר"ל אינו יוצא בהם הדין ד"לחם עוני", והוא מן התורה כנ"ל, ולא אמר שיקח מצה זו אלא כשאין לו מצה אחרת, א"כ שפיר מקשה בגמרא דלשון המשנה שיוצא בהם י"ח, משמע שיוצא כל דין חיובו, והרי אין זה אלא מקצת מהמצוה, דדין "לחם עוני" לא קיים ולא יצא בהם.

וגם לפי הב"ת נראה דלק"מ, דהרי הא דמכשרינן כשעשאן למכירה מבואר בגמרא, שהוא משום דאמרינן "אימלוכי אימליך, אמר אי מזדבין מזדבין, אי לא מזדבין איפוק בהו אנא". ואם אין הדין שראוי לקחתם לכתחילה בכדי לצאת בהם, אלא רק שאם אכל מצה זו יצא בדיעבד, והיינו כנ"ל דמדרבנן ודאי אין דאוי לקחתם ע"מ לצאת בהם, מהיכי תיתי לומר שהיתה כוונתו מעיקרא כשעשאם למכירה לשם לחמי תודה. שהיתה מחשבתו, שאם לא ימכרו יקחם לשם לצאת בהם י"ח מאחר שלכתחלה הרי אסור לקחתם לזה.

ומכיון שמן הסתם, אין לומר כלל, שחשב לכתחלה להשתמש בהם (אי לא מזדבין) לצורך ליל הפסח, הרי לא היו מיועדים למטרה זו כלל, גם אם היו ע"מ למכרם, וממילא הרי גם בדיעבד אינו יוצא בהם, שלא היו לשם שמירת מצות מצה דפסח כלל וכלל. ודו"ק.

ב. על מצות ה"כורך", בזמן המקדש ובוה"ז

א. הסוגיא פסחים (דף קט"ו א) מביאה מחלוקת תנאים בענין סדר אכילת פסח מצה ומרור בזמן שביהמ"ק היה קיים. וחלוקים הרשב"ם והתוס' בפירוש הסוגיא. לדעת הרשב"ם יש בוה שלש דעות: דעת הלל (הזקן), דעת רבנן שבבב"ת, דעת רבנן כפי שבא בקבלה משמו של ר' יוחנן. לדעת הלל יש לכרוך את שלשת הדברים ולאוכלם יחד, וזהו סדר מצות אכילתם. ומבואר בגמרא נימוקו של הלל שאין מצוות מבטלות יחד; דעת רבנן שבבב"ת שאמנם גם הם מודים שאין מצוות מבטלות זו"ז. אולם

מדייקים מלשון הכתוב שנאמר בפסח על מצות ומרורים יאכלוהו, וממה שלא נאמר יאכלו, בא הכתוב להשמיענו שאפשר לאכול גם כל מין בפני עצמו; דעה שלישית, והיא דעת רבנן כפי שמסר ר' יוחנן, שאין לאוכלם אלא כל מין בפני"ע, כי מצוות מבטלות זא"ז.

לדעת התוס' אין לפנינו אלא שתי דעות. הברייתא באה לפרש דעת הלל, שגם לדעתו אין הכריכה אלא מצוה מן המובחר, כפשטות לשון התורה, אולם בדיעבד יוצא גם כשאכלם בנפרד, ודיוקו של הלל הוא מלשון יאכלוהו, "שאפילו כ"א בפנ"ע ג"כ יוצא". וזה מפני שסובר שאין מצוות מבטלות זא"ז, וע"כ לא היה הכתוב צריך להשמיענו שניתן לאוכלם יחד כפשטות לשון התורה "על מצות ומרורים יאכלוהו", כלומר — את הפסח; אלא שבא להשמיענו שזו מצוה מן המובחר. ואילו דעת רבנן היא, שעיקר המצוה שיאכל כל מין בנפרד, אלא שבאה התורה להורות שאפשר גם לאוכלם יחד, אעפ"י שתמיד מצוות מבטלות זא"ז, גילתה התורה שבנידון זה אינן מבטלות.

ב. המסקנה לפסק הלכה, קובעת הסוגיא, שלא הוכרע אם כהלל ואם כרבנן, ומכאן לזה"ז שאין שם פסח, ומצה בזה"ז היא מן התורה כלשון הכתוב "בערב תאכלו מצות", ואילו מרור הוא מדרבנן בזה"ז, ובאופן שזה לכל הדעות — רשות או מצוה דרבנן, מבטלת המצוה דאורייתא הנאכלת איתה בכריכה אחת, ע"כ יש לאכול קודם את המצה בכרכת אכילתה דהיינו — המוציא על אכילת מצה ואין לכורכה עם המרור, כיון שהמרור שהוא דרבנן, יבטל מצות אכילת המצה. אח"כ יאכל המרור עם ברכת אכילתו. ואינו יכול לאכול עם המרור גם מצה. שכן מצה זו אינה אלא רשות, אחרי שכבר יצא באכילתה לפני כן. וזהו מפני שחוששים לדעת רבנן, שאילו לפי הלל שיש לעשות זכר למקדש מדרבנן, הרי המצה והמרור (שאוכלן אחר שאכל המצה לחיוב התורה) שניהם דרבנן, ואינן מבטלות זא"ז, ואח"כ — בכדי לצאת גם לדעת הלל מדין זכר למקדש, כורך המצה והמרור ביחד ואוכלם, ואילו לדעת רבנן כבר יצא ידי חובתו, בזה שאכלם בנפרד.

ג. ולא כן היא דעת הרמב"ם. דזה לשונו בהלכות אלו (פרק ח' מהל' חמץ ומצה, הל' ו-ח'):
 הל' ו-ח':

ולוקח שני דקיקים — — ומברך המוציא לחם מן הארץ — — —
 ואח"כ כורך מצה ומרור כאחת — — — ומברך — — — על
 אכילת מצות ומרורים, ואוכלם. ואם אכל מצה בפנ"ע ומרור בפנ"ע,
 מברך ע"ז בפנ"ע וע"ז בפני עצמו. ואח"כ מברך — — — על אכילת הזבח
 — — — ומברך — — — על אכילת פסח ואוכל מגופו של פסח, בזה"ז
 שאין שם קרבן, אחר שמברך המוציא לחם, חוזר ומברך על אכילת מצה —
 — — וחוזר ומברך על אכילת מרור — — — וחוזר וכורך מצה ומרור
 — — — ואוכלן בלא ברכה זכר למקדש. ע"כ.

ויש בדבריו כמה מילתא דתמיהי, ומהם שכבר עמדו שם נו"כ: א. שברכת "המוציא" בזמן המקדש היא ברכה בפני עצמה, ואינו מברך עמה גם על אכילת מצה. וזה מנוגד לכאורה ממה שאמר שם רב חסדא לעיל בענין מי שאין לו אלא חסא (היינו מרור) גם לטיבול ראשון, שמברך שתיים — גם בפנה"א וגם על אכילת מרור,

אעפ"י שעדיין לא הגיע זמן אכילתו, וזה מפני שלא יתכן לדעתו "שאחרי שמילא כריסו הימנו חוזר ומברך עליה". וא"כ מטעם זה גם במצה לא יתכן שיברך על אכילת מצה, אחרי שכבר מילא כריסו לפני כן בברכת המוציא. ועיי"ש (ה' יג) שהרמב"ם פוסק כר"ח בענין ברכת המרור. אמנם כן, גם סדר האכילה, אחר שאכל מהמצה ע"י ברכת המוציא, הוא לפי הרמב"ם ע"י כריכתו עם המרור, וכך הוא גם סדר הברכה שלהם, אך גם זה אינו מובן, שהרי כבר יצא י"ח של אכילת מצה, א"כ מה טיבה של אכילה וברכה נוספת זו על מצות ומרורים, כן הרי כ' שם שניתן גם לברך ולאכול כל א' בפני עצמו.

ובזה י"ל, דהנה התוס' שם (ד"ה מתקיף) דייקו בדעת ר"ח דמצוות צריכות כוונה, וממילא בזה שאכל הירק שלא בתורת כוונת מצות מרור לא יצא ידי אכילת מרור. דברי ר"ח הם לא משום שכבר יצא ידי חובת מרור, אלא משום "דאינן נכון לברך על המרור, כיון שכבר מילא כריסו". אולם הרמב"ם פוסק (שם פרק ו' ה' ג) אכל מצה בלא כוונה — יצא י"ח. הרי דס"ל אין מצוות צריכות כוונה. ולפ"ו דברי ר"ח מתפרשים מפני שכבר יצא י"ח, לא שייך לחזור ולברך. וזה שייך רק בענין המרור בזה"ז. ולא כן באכילת מצה ומרור בזמן ביהמ"ק שכורכם יחד, שכפי שכ' שם הרמב"ם הראוי לכתחלה, בזה י"ל דלכו"ע מה שאכל לפני כן מצה לחוד, אינו יוצא י"ח אכילת הפסח "על מצות ומרורים" כיון שאין זה סדר אכילתו הראוי, ורק אילו יכנין במפורש לצאת בזה יוצא, אבל לא — כשלא כיון לכך, ע"כ יכול הוא לחזור ולברך בסדר האכילה של כורך, ואף גם אם משנה ואוכל כ"א בפנ"ע ג"כ רשאי לברך, כי לא יצא י"ח אכילת המצה שהיא יחד עם הפסח, בזה שבירך קודם ברכת המוציא.

אך אין מובן עצם סדר האכילה של המצה ומרור בהתייחסות לאכילת הפסח, כמו שהוא גם נוסח הברכה "על אכילת מצות ומרורים", והוא אינו בכריכה עם הפסח, אלא בכריכת המצה עם המרור, ואילו הפסח אוכל בנפרד, וזה לא כרבנן ולא כהלל, וכבר עמדו ע"ז המפרשים. וכן יש להפליא שכ' הרמב"ם הלשון סתמי בענין הכריכה שהוא "זכר למקדש" ולא הוסיף — "כהלל". ומשלא הזכיר כלום על דעת הלל, לא נדע איזה זכר למקדש אנו עושים. וכל זה צ"ע.

ד. ע"כ נראה שהרמב"ם מפרש הסוגיא באופן אחר מהרשב"ם והתוס'. וס"ל להרמב"ם שכל הדיון אם מצוות מבטלות או אינן מבטלות זא"ז בנידון שלנו, הם רק כאשר לכריכת הפסח יחד עם המצה והמרור. ואילו על כריכת המצה עם המרור, אין דיון, ואין זה שייך לנדון זה, כי לשון הכתוב "על מצות ומרורים" קובע במפורש שמצוות המצה והמרור היא שיאכלו יחד זה עם זה, ול"ש כלל לדון שיבטלו זה את זה, כי שניהם יחד מהוים המצוה וכל אחד אינו אלא חלק מהמצוה. וע"כ זהו לדעת כו"ע, ואינו שייך כלל גם למחלוקת של הלל וחכמים, שלא נחלקו אלא לענין כריכת המצה והמרור עם הפסח יחד. שלדעת חכמים אם יכרוך יחד, יש לדון מצד מצוות מצה ומרור מבטלות את הפסח (או אולי הפסח יבטל גם המצה או המרור, כיון שעל כל אחד יש מצות אכילה). ואילו הלל סובר שמצוות אין מבטלות זא"ז, ע"כ למדות שאין שלשת הדברים מהוים מצוה אחת, דוגמת המצה והמרור, מ"מ אמרה תורה "על

מצות ומרורים יאכלוהו" היינו שיש לאכול הפסח לקיום מצותו יחד עם קיום המצוה של מצות ומרורים.

ה. ודברי הגמרא יתפרשו כך, דאמנם ר' יוחנן פירש הברייתא דהדיון הוא אם לכרוך הפסח עם המצה והמרור כדעתו של הלל, או שיתכן לחלקם. אבל רב אשי הקשה שהרי לפי הברייתא גם דבנן מודים שניתן לאוכלם עם הפסח, ומודים שאין מצוות מבטלות זא"ו, על כן מפרש הברייתא אחרת — והיינו שהדיון בברייתא הוא לא על צירוף הפסח אל המצה ומרורים, כי בזה דעת רבנן חולקת מצד מצוות מבטלות זא"ו, ואין הדיון אלא אם עכ"פ יש חיוב בדוקא לכרוך המצה עם המרור, כדרך שלהלל יש לכרוך שלשתם יחד, ואין דעת הלל אלא לדוגמא של האכילה יחד, וע"ז מסיקה הברייתא, לדעתם ממש"כ יאכלוהו למדים גם שניתן לקיים המצוה של אכילת הפסח על מצה ומרור גם כשאינו כורך המצה והמרור יחד.

וזהו לגבי זמן המקדש, ואילו בזה"ז — מאחר שאין פסח וממילא מצות המצה והמרור שונות במובן חיובם, כי מצה גם בזה"ז מן התורה, ומרור דרבנן. ומכיון שלרבנן מצוות מבטלות זא"ו אי אפשר כיום לכרוך המצה והמרור, כמו שהיתה המצוה בזמן המקדש (גם לדעתם — וכנ"ל). ע"כ מוכרח הוא לאכול המצה לחוד. וממילא אין כבוד מקום לחלק בין ברכת המוציא לאכילת מצה, אם יברך רק המוציא ויאכל המצה שוב אינו יכול לברך שוב על אכילת מצה, שהרי מצוות א"צ כוונה, וכנ"ל. ע"כ בזה"ז מברך שתי הברכות יחד. וממילא זה מחייב גם המרור לאכול בנפרד לדעת רבנן, שאל"כ תבטל אכילת המצה שאינה אלא רשות (אחרי שכבר יצא י"ח) את המרור. אכן מאחר שבזמן המקדש הרי גם לדעת רבנן היתה המצוה של אכילת מצה שקשרה תורה לאכילת הפסח (בכתוב על מצות ומרורים יאכלוהו שאמנם אינו מתפרש בכריכה אחת, אבל בהקשר ובכוונת תכיפה של שתי האכילות זו לזו) על כן "זכר למקדש" כורך שני המינים — המצה והמרור ואוכלם יחד. וזהו זכר למקדש אליבא דכו"ע, ולא רק להלל, שהרי גם לרבנן המצוה היתה לאכול הפסח "על מצות ומרורים" יחד. ע"כ השמיט הרמב"ם המלה כהלל, (ואולי לא היתה לפניו הגירסא, או אף אם היתה, הרי פירושה היה — גם כהלל, דזה אינו שנוי במחלוקת כלל).

ו. נמצא הכל מיושב בדעת הרמב"ם. שבזמן המקדש, האכילה הראשונה של המצה, לא היתה אלא למצות היום, ומברך רק ברכת "המוציא" ולא בכוונה לצאת בזה אכילת מצה, שזו מצותה מן הראוי לכורכה יחד עם המרור ולתכוף אליה אכילת הפסח (אם כי מקדים ברכת הובח כדי שיהא נאכל על השובע). וכיון שעיקר מצות אכילת המצה בזמן המקדש הוא עם המרור, על כן אינו יוצא באכילתו הראשונה מצות אכילת מצה, שאינו מכויין למצוה זו, וסדר המצוה איננו ראוי שיאכל המצה בנפרד. ואח"כ אוכל המצה והמרור ואינו דשאי לכרוך הפסח עמהם, כי יש לחשוש לדעת רבנן דפליגי אהלל וסברי שמצוות מבטלות זא"ו. אכן גם להלל י"ל שיוצא בכה"ג דלא אמר אלא שמצוה מן המובחר לכרוך שלשתם יחד, וכל זה בזמן המקדש.

ובזה"ז שאין שם פסח, אי אפשר לדעת רבנן לכרוך המצה והמרור יחד כי אז תבטל המרור את המצה. וגם לדעת הלל אין צורך לכורכם יחד, אם כי לדעתו אין מצוות מבטלות זא"ו. וכן הוא באשר למרור, אחר שכבר יצא ידי מצות מצה. ושוב אח"כ יש לעשות זכר למקדש, וזה אליבא דכו"ע, דבמקדש עיקר מצות אכילת המצה

הרי היתה בכריכה עם המרור, ע"כ עושה זאת, להוות זכר למקדש שראוי לעשותו כך גם לדעת רבנן. ומסולקות לפ"ז כל הקושיות בדעת הרמב"ם.

ז. ולכשנציין בדבר נוכח, כי הם הם גם דברי הרי"ף שהעתיק הברייתא כפי שהביאה ר' יוחנן שחולקים עליו חבריו על הלל, והשיגו בעה"מ שלמסקנת רב אשי ברייתא זו אינה חולקת על הלל. וזה כשיטת הרשב"ם. והרמב"ן במלחמות יישוב הרי"ף כפי שפירשו התוס'. אולם כל זה לא נתפרש ברי"ף, אך לדברינו מסתבר שהרי"ף יתפרש כמו שפירשנו ברמב"ם, והדיון בברייתא הוא לא על כריכת שלשת הדברים יחד כהלל, אלא שני הדברים גרידא — המצה והמרור, וזה כדרך שהלל אכלם שדקדק שם הרמב"ן שאינו ממש כדעת הלל, עיי"ש, אלא כדרך שהיה עם שלשתם, יש מקום לומר שיש לכרוך את המצה עם המרור, וכנ"ל, ודו"ק.